

לב להבין

הכנה ועיון במקרא

על סדר
פרשת השבוע

גליון נ"ב
פרשת בהעלותך
שנה ב'

לב הדברים

ביאורי
מקראות

וקרבן הפסח - שהוא קרבן כריתת הברית - ועל ידו השתייכו לעם השם.

אם היה פותח את ספר הפקודים בקרבן הפסח - הייתה ההשתייכות של עם ישראל להשם נקבעת לפי מעשיהם, וביום שיחטאו לפניו - יאבדו את כל מעלתם לפניו. ועל כן פתח עם פקודת ומניין בני ישראל - לומר שהם נמנים על צבאות השם בלי קשר למעשיהם, ורק לאחר העמדתם כעם להשם - אזי גם נדרשים הם להשתייך לבריתו בקרבן הפסח.

וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמִּזְבְּחוֹת הַחֲנִיִּים קִדְמָה:
וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנִסְעוּ הַמִּזְבְּחוֹת הַחֲנִיִּים
תִּמְנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם: (י, ה-ו)

על פי פשטות הנשמע מהכתובים - לא היה תקיעה אלא למסע הדגלים החונים למזרח ולדרום בלבד. ונחלקו בחז"ל האם גם כך היה מתקיים בפועל, או שהיו תוקעין לכולם, ובין כך ובין כך צריכים אנו להבין מדוע בפשטות הפסוק נכתב שהיו תוקעים רק לדגלים אלו.

והנה חלוקת הדגלים לא הייתה מקרית, אלא לפי סדר חשיבותם ומעלתם ומקומם בעם ישראל. דגל מחנה יהודה היה מנהיגי העם - יהודה שהיה שבט המלכות, יששכר - היו תופסי התורה בישראל כמו שנאמר - 'ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים', וזבולון - אשר

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה
לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וַיַּעֲשׂוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: (ט, א-ב)

פרשה זו אין מקומה כאן, אלא בתחילת הספר, שהרי ספר זה פותח עם דבר השם למשה בראשון לחודש השני, ואילו פרשת הפסח נאמרה בחודש הראשון, וצריך להבין מדוע נתאחרה עד כאן.

והנה בהיותם בארץ מצרים, כלל לא נצטוו על עשיית הפסח בימי המדבר, אלא רק 'כי תבואו אל הארץ'. אבל לאחר שהשרה שכינתו ביניהם וקבע משכנו בתוכם - לרגל גודל הידידות והקירבה שנתחדשה בהקמת המשכן, ציווה אותם בהקרבת קרבן הפסח לפניו. ועל כן המתין עם כתיבתה עד לאחר חנוכת המשכן ובוא שכינת השם לשרות בינותם.

אבל ברש"י הביא מחז"ל - 'מגיד גנותם של ישראל שכל מ' שנה שהיו במדבר לא עשו אלא אותו הפסח בלבד'. והיה מקום לשאול, מהו גנותם בכך, והרי לא נצטוו אלא באותו הפסח בלבד. אבל לפי האמור יובן - שעצם קביעת משכן ה' בתוכם הייתה דיה בכדי לחייב קרבן פסח בכל שנה ושנה, אבל אחר שחטאו והיו כנוזופין לפני המקום, שוב לא היו ראויים להקרבת הפסח בכל ימות המדבר - וזוהי גנותם.

וזהו הסיבה שנדחתה פרשה זו עד כאן, מפני שבעצם יש כאן ב' דרכים להשתייך ולהימנות על עם ישראל. פקודי בני ישראל - שנפקדו ונמנו כצבאות השם,

לחוף ימים ישכון והיה הזן ומפרנס לישראל – ועל כן הם נסעו ראשונה.

שני להם – דגל מחנה ראובן שנמנו בו גדולי וחשובי העם, ראובן שהיה הבכור, שמעון אחיו, וגד שכל אלו היו הגיבורים בעם, והם אשר הובילו את ב' הדגלים הנותרים – דגל מחנה אפרים שכלל את השבטים הקטנים בבית ישראל, ואחרון היה דגל מחנה דן – מאסף לכל המחנות, שכלל את בני השפחות – דן אשר ונפתלי.

ואם כן נבין היטב מדוע הזכיר הכתוב תקיעה רק למסע ב' הדגלים הראשונים – דגל יהודה ודגל ראובן – מפני שהם היו חשובי ומנהיגי העם, ושאר העם נחשבו כטפלים אליהם במסעם.

וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקֶרְבוֹ הִתְאֵוּ תְּאֵוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי וַיֵּאֱכִלֵנוּ בְּשָׂרָהּ זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם הֵנָּה אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבָּצִלִּים וְאֶת הַשּׁוּמִיִּם: וְעֵתָה נִפְשָׁנוּ וַיִּבְשָׁה אֵין כָּל בְּלֹתֵי אֶל חֶמֶן עֵינֵינוּ: וְהַחֶמֶן בָּרָע גַּד הוּא וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֵלָה: (יא, ד-ו)

סדר הדברים טעון ביאור, שהרי בדברים אלו בא הכתוב מעיד על מעלת חֶמֶן, ומדוע נכתב בתוך תלונות העם. ובכלל – לאור דברים אלו בשבחו של חֶמֶן, יש להבין מה היה טענתם של ישראל עליו, ומדוע נתאו לירקות שבמצרים.

והנה כלל גדול יסד לנו הפסוק באמרו "צִדִּיק אֵכֵל לְשֹׁבֵעַ נֶפֶשׁוֹ, וּכְטֶן רְשָׁעִים תַּחֲסֹר". ולמדנו מכאן דב' מיני אכילות יש – אכילה המעולה שהיא 'אכילת נפש' – והיא אכילת הצדיק, שבאה ליישב את דעתו ונפשו עליו, ואילו אכילת הרשע קרויה 'אכילת בטן' – למילוי הכרס.

אבל מהתורה אנו יכולים ללמוד מהי האכילה הראויה והמעולה – שהרי בעת בריאת העולם ניתן לאדם ולבהמה גם יחד את אכילת פירות הארץ. ולמעלה מזו פירות האילן – ניתנו אך ורק לאדם. ובאמת חילוק גדול יש בין פירות האילן לפירות האדמה, כאשר האחרונים חמרם גם ועבה, וטעמם תפל יותר, וכל

אכילתם לא נועדה אלא לשובע הגוף, ועל כן ניתנו לאדם ולבהמה כאחד. ולמעלה מזו – פירות האילן, שנבראו בצורה משובכת עין ונפש, וגם חמרם דק ומעודן, ונשתבחו בטעמם וריחם, וזוהי האכילה המעולה שניתנה רק לבני האדם ולא לבהמות.

והנה חֶמֶן בהיותו לחם היורד מן השמים, לא היה בו כדי אכילת כרס ומילוי הבטן, שהרי היה דק ככפור וכמו שאמרו חז"ל שהיה נבלע באיברים, רק נשתבח בטעמו ובריחו ובמראו, שהיה בו להשיב נפש. אבל מי שרצה לשובע ממנו – נדרש להיות בעל מעלה, ומי שהיה מורגל באכילת ומילוי הכרס – עליו הכתוב אומר 'וַיַּעֲנֶה וַיִּרְעַבְהוּ וַיֵּאֱכֹלְהוּ אֶת חֶמֶן'. ואם כן – זוהי היה טענתם של המתאווים – 'וְעֵתָה נִפְשָׁנוּ וַיִּבְשָׁה אֵין כָּל בְּלֹתֵי אֶל חֶמֶן עֵינֵינוּ' – שאינו משביע את גופם.

אבל הכתוב עומד ומעיד עליהם – 'וְהַחֶמֶן כֹּזֵרֵעַ גַּד הוּא', שזהו היה בעומק טענתם – שהחֶמֶן נתייחד רק בטעמו ובמראהו – אבל בעצם חומר לא היה בו כדי מילוי תאוותם.

אֵל גַּד תְּהִי כְּפֹת אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אִמּוֹ וַיֵּאֱכֹל חֲצִי בְּשָׂרוֹ: (יב, יב)

יש להבין במה ביקש אהרן לדמותה לאותו הנפל. והביאור בזה הוא דכיון שקרא להם השם ונגלה אליהם, ומיד כאשר סר מעליהם הענן הייתה מרים מצורעת כשלג, בכך דמו למת אשר ברגע שיצא ממעי אימו כבר נאכל חצי בשרו. ובכך ביקש לכבוד שמיא, שלא ייראה כוולד שיכול לחיות רק כל עוד ושהה בחסות אימו, אבל בעת שיצא מרחמה כביכול כבר אינה יכולה להגן עליו.

וזה מה שנענה משה מן השמים 'וְאֶבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפִנְיָהּ הָלָא תִּפְלֵם שְׂבָעַת יָמִים' היינו שאמת שאם האם אינה מגנה על בנה – אות היא שקצרה ידה מלהושיע. אבל אב – יכול הוא לרחק את בנו ולהיותו נוף מלפניו, ואין בכל סתירה ליכולתו להושיעו. וכמו שאמרו כאן חז"ל "משל למלך בשר ודם שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא בפני ומשאלך לי – רדהו מפני שרחמי האב על הבן".

'שׁוּבוּהָ יְיָ רַבְבוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל' – עקירת הפרשה ממקומה כקביעת היחס לחטאי העם

אחת הפרשיות היותר תמוהות בכל מרחבי התורה, היא פרשת המתאוים ועונשם, ותקצר היריעה מלהביא את כל מה שהקשו בעניינה. אבל דומה שהקושי העולה על כולנה, הוא דווקא עניין שכמעט לא נידון בדברי המפרשים – והוא עצם מה שאנו מוצאים שנענשו העם על תלונותיהם, ואילו בספר שמות, על אותם דברים בדיוק, ואפילו על חמורים מאלו – לא רק שלא נענשו – אלא אדרבא – בכל פעם שכזו – זכו לגילוי חביבות מן שמיא ולעוד נס שנעשה להם. כאשר המרו על הים – זכו לקריעת ים סוף, במרה – וימתקו המים, ולאחר מכן ברפידים – קיבלו את המן ואת השלו. וכאן יתמה הקורא – מה פשר השינוי הגדול שאנו מוצאים בין התגובה משמים – על אותם המעשים בדיוק.

וגם עצם תלונותיהם של בני העם צריכות לימוד – שהרי את המן כבר אוכלים למעלה משנה תמימה – ומה נזכרו עתה להתלונן עליו. ובכלל – משאלתם 'מי יאכילנו בשר' – צריכה ביאור, שהרי אנו למדים מן הכתוב שבעת שעלו ממצרים עלה עימם כל צאנם ובקדם, ומדוע נתאוו וחסרו לבשר דווקא עכשיו.

והגדולה שבפליאות היא על דבריו של משה רבינו שטען לפני הקדוש ברוך הוא – "שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אֹמֶרֶת בְּשֶׁר אֶתְּן לָהֶם וְאֶכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים; הֲצֹאֵן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֵת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם". ונענה מן השמים 'הִיֵּד יְיָ תִקְצֹר'. וצריכים אנו להבין כיצד אבי הנביאים יוציא מפיו דבר שכזה.

ובאמת מצינו מחלוקת בחז"ל כיצד עלינו ללמוד פרשה זו. רבי עקיבא, ביקש ללמוד דברים כפשוטן – גם בפליאתו של משה וגם בתשובת הקב"ה. ועל כך טען כנגדו רבי שמעון 'חס ושלום לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, מי שכתוב בו 'בכל ביתי נאמן הוא', יאמר אין המקום מספיק לנו'.

ועל כן יצא רבי שמעון בביאור חדש לכל פסוקים אלו: "אלא כך אמר (-משה): שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים – ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו, הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד עולם, וכי שבחך הוא זה, אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך. השיבו הקדוש ברוך הוא: ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי, הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם, יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת". וגם דברי רבי שמעון עדיין לא יניחו את דעתינו – היכן כל זה בא במשמעות הכתוב.

והנה בתוך דבריו של משה לפני השם אמר: "הָאֲנִי הָרִיִּיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנִי יִלְדִּיתִּיהוּ כִּי תֹאמַר אֱלֹהֵי שְׂאֵהוּ בְּחִיקָה פֶּאֶשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן אֶת הַיֵּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֶתָ לְאַבְתָּיו". וכאן יש לשאול – והלא מצויים היו בני ישראל בלב-ליבו של המדבר, ומה פשר דבריו של משה שסירב לישא בעולם בארץ ישראל.

והמתבונן יראה שנקודת המוצא שממנה החלו העם בתלונותיהם היא מה שנאמר קודם לכן – 'ויסעו מהר השם'. לאחר שנה תמימה שבה חנו למרגלות הר האלוקים, שנה שבה זכו לקבל את תורת השם ולקבוע את משכנו בתוכם – הגיע היום המיוחל ופונים הם למסעם – לעבר התכלית – ארץ הקודש.

אבל כאן – חוששים בני ישראל מהמעבר לארץ המובטחת. שהרי שינוי גדול עתידים לעבור בין הנהגת המדבר להנהגת ארץ ישראל. אם בימי המדבר הונהגו באותות ובמופתים, והיו סמוכים על שולחן גבוה בהנהגה ניסית ומופלאה, בארץ ישראל הכול כבר היה כדרך הטבע, ונדרשו לזרוע ולחרוש, לעמול ולקצור, כאשר הנהגה האלוקית מסתתרת תחת מעטה מנהגו של עולם.

השוני הגדול מתבטא בטבעה של הארץ, כפי שמתואר בתורה כהקדמה לפרשת והיה אם שמוע – "כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כָאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאָתָם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעוֹ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלָהּ כְּגֹז הַיָּרֵק; וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר

אתם עֲבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעָתָה לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲוּ מַיִם" - במצרים הנילוס עולה ומרווה את הארץ, ולא כן ארץ ישראל, התלויה בנדבת הגשמים.

לא לחינם הדבר נקבע כך - היותה 'ארץ אֲשֶׁר יֵי אֱלֹהֶיהָ דִּרְשׁ אֹתָהּ תָּמִיד, עֵינֵי יֵי אֱלֹהֶיהָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה' - מחייבת שהיושבים בה נדרשים להיות תמיד בדרגה מספיק גבוהה בשביל להיות ראויים להספקת מזונותיהם משמים, בכל שנה ושנה.

ואם כן נוכל לומר, שעיקר תלונותיהם של בני העם לא הייתה מופנית רק על מצבם עתה, אלא נבע מתוך חששם ממה שיהיה בארץ ישראל. ולכן החלו בדבריהם רק כאשר פנו להם מהר השם ובאו להיכנס לארץ - או אז יראו מהעתיד לבוא אליהם. אז, בעמדם לפני הכניסה לארץ, טעו לסבור כי הנהגת השם עומדת להסתלק מעליהם, ועל כן חששו לעתידם באמרים - 'מי יאכילנו בשר' - יאכילנו, לשון עתיד דייקא.

ועל כך באו בתלונתם, שהרי בהיותם בארץ מצרים - מזונותיהם היו מובטחים תמיד על ידי הנילוס שעלה והרווה את הארץ, ואגב כך מילא אותה בדגה לרוב, וכך גם הירקות מצויים בשפע ובנקל. אבל שם יהיו נתונים לחסדי הגשמים. וזה פשר טענתו של משה לפני השם "הֲצֵאֵן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת כָּל דָּגֵי הַיָּם יֹאסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם". אין כל ספק שמי שנאמר עליו 'בכל ביתי נאמן הוא' - לרגע לא פקפק ביכולת השם לחולל נס ומופת ולהביא להם בשר. אבל כוונת שאלתו הייתה, שאחר כל בקשתם הוא לנסות האם יספק להם השם בשר בתוך דרך הטבע, כיצד יקרה הדבר מבלי שיתרחש נס לשם כך. וכמו שמדוקדק מדבריו 'הֲצֵאֵן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם', 'אֵם אֶת כָּל דָּגֵי הַיָּם יֹאסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם' - לשון מציאה.

ועל כך נענה מאת השם "וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה יֵי תִקְצֹר, עֲתָה תִרְאֶה הַיִּקְרָה דְּבָרִי אִם לֹא". היינו שיש ביד השם לספק להם צרכיהם - כבדרך הטבע ומנהגו של עולם. וכמו שאמר לו - היקרך דברי, לשון מקרה ודרך העולם, כמו שבאמת כך אירע לבסוף. בניגוד לפעם הראשונה, בספר שמות, שירד השליו מן השמים, כאן הביא השם עליהם את כל זאת כבדרך הטבע, על ידי הרוח שהגזי שליו מן הים.

כל האמור הוא לדעת רבי עקיבא, שדורש את הפסוקים כפשטן. אבל רבי שמעון חידש שיש כאן עומק נוסף בדבריהם. שהרי על פי העולה מתלונתם - בני ישראל חששו כביכול לעתידם בארץ ישראל. אבל האמת היא שבעומק ליבם - ביקשו לפרוק עול מלכות השם מעליהם. וכמו שדרשו חז"ל - 'חינם' - מן המצוות. ובעומק ליבם הם מאסו בעצם המציאות לפיה הם תלויים רק ביד השם - ובמזן היורד מן השמים, ועל כן גם מיאנו להיכנס לארץ שכזו, אשר עיני השם בה תמיד, וכל קבלת המזונות תהא המותנית ב'אם שמוע תשמעו אל מצוותי' כשרק אז 'ונתנה הארץ יכולה'.

ואז משמים הוכיחו את כוונתם הנסתרת - וזאת על ידי מבחן השליו. שהרי אם אכן כדבריהם כן הוא, שבאמת חששו האמנם יוכל השם לפרנסם כבדרך הטבע, היו אמורים להסתפק בעצם מה שהביא להם את השליו, שהרי לא היה חסר להם בשר, ורק ביקשו לנסות ולראות שאכן - ידו לא תקצר ויכול הוא לספק צרכיהם בכל דרך שהיא. אבל ממה שהלכו ללקט ולצבור להם ממנו, הרבה מעבר לצרכם, אות היא שבעומק ליבם כבר רצו להיות סמוכים על שולחן עצמן, ולא להיות תלויים בהנהגת השם עליהם.

וזהו פשר העונש שהביא השם עליהם, לא הענישם על עצם הבקשה - שהרי סיפק להם מבוקשם ביד רחבה. אלא רק כאשר התיישבו לאכול - סעודה שכל כולה פריקת עול - אזי היכה השם בעם מכה רבה.

וזהו כוונת טענתו של משה לפני הקדוש ברוך הוא - אחר שגלוי וברור לפניך מהי באמת כוונתם, מדוע אתה מעמידם בניסיון שידוע מראש מה יהיה אחריתו, ומה התכלית בכך שיודעו שיכול אתה להושיעם, אם לאחר שעה קלה כבר יאבדו מן העולם. ועל זה נענה מן השמים - 'יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת'. יאבדו כל אלו כאחד, ולא יסברו אפילו לרגע אחד, שייפלא מהשם דבר.

אבל הדבר שעדיין יצטרך ביאור הוא התמיהה שפתחנו בה - מהו פשר השינוי הגדול ביחס לתלונתם בין ספר שמות - לספר במדבר, ומדוע דווקא כאן החלו להיענש על כך.

ולצורך כך נצטרך לבוא אל הקודש פנימה - וללמוד את אחת הפרשיות העלומות בתורה - הלא היא פרשת 'ויהי בנסוע הארון'. רבות כבר נאמר ונכתב בעומק עניינה והרזים הצפונים בה - אבל אנו קיימא לן ש'אין מקרא יוצא מידי פשוטו' ואין לך פסוק בתורה שאין ביאורו בצידו.

וכבר הובא כאן לבאר (גיליון א') שהרי ספר במדבר - הוא הספר שבו מתגלה היחס של הקב"ה לישראל - כמלך לעמו. אין מלך בלא עם, וכל מלכות מורכבת מב' חלקים, מחד - גילוי המלכות מצד המלך, ומאידך - קבלת עול מלכותו מצד העם. ואם כן - זהו פשרה של החלוקה החוצה את ספר במדבר לשני חלקים - החלק הראשון הוא העמדת ישראל כצבאות השם, על ידי הפקודים והדגלים, וחנכות משכן השם בתוכם. ואילו החלק השני - מתאר כיצד הם קיבלו ישראל עליהם את עול מלכותו.

והמתבונן יראה שחלוקה זו בעצם חוצה את התורה כולה. החלק הראשון של הוא בבחינת 'קומה השם' - גילוי כבוד מלכותו בעולם - למן היום בו הארץ הייתה תוהו ובוהו, ועד לאותו היום שבו הלכו צבאות ה' ומלכם בראשם לעבר הארץ המובטחת - לייסד שם ממלכת כהנים וגוי קדוש. ואילו החלק השני מתבטא ב'שובה השם רכבות אלפי ישראל', קבלת עול מלכותו מצד בני ישראל.

ולאור זאת יבואר לנו היטב השינוי הגדול בהנהגה מספר שמות לספר במדבר. כל עוד עמדו ישראל בחלק הראשון - שהוא גילוי כבוד מלכותו עליהם - ממילא תלונתם נבעה מכך שעדיין לא נגלה עליהם הנהגת השם בשלימות, ובעצם כל טרוניה שכזו התפרשה כתביעה מצד בני ישראל להיגלות עוצם מלכותו עליהם.

ועל כן - בכל פעם הוסיף ונגלה עליהם כבוד השם יותר ויותר - כמו שנאמר להם בשעתו 'עֲרֹב יָדְעֶתָם כִּי יְיָ הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם; וּבִקֹּר וְרֵאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יְיָ בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלַלְתֵּיכֶם עַל יְיָ'.

אבל לאחר שתם ונשלם החלק הראשון של התורה - ועימו נשלם גם גילוי כבוד השם ומלכותו על ישראל, כאן כבר נתבעו ללכת אחריו בארץ לא זרועה, מתוך האמונה בו וביכולתו. ומעתה והלאה - לכל תלונה שכזו יש משמעות של חטא וחיסרון באמונה בהנהגת השם, ועל כן נענשו מלפניו על זאת.

ולאור האמור נבין בס"ד דברי חז"ל בעניין (שבת קטז.): "תנו רבנן: 'ויהי בנסוע הארון ויאמר משה - פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה... ולמה כתבה כאן - כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה. פורענות שנייה מאי היא - ויהי העם כמתאננים. פורענות ראשונה - ויסעו מהר ה'; ואמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה'. והיכן מקומה - אמר רב אשי: בדגלים".

והנה יש לתהות בדברים אלו מכמה פנים - ראשית מה החשיבות הרבה שראתה התורה להפסיק בין שני הפורענויות - עד כדי שלצורך כך עקרה פרשה שלמה ממקומה. עוד יש לדקדק, מדוע פתחה הגמ' לפרש פורענות שנייה תחילה, ולכאן הסדר הראוי היה לפתוח בראשונה.

ובכלל צריך ביאור במה שכבר נתחבטו המפרשים - מהי כוונת הגמ' בעניינה של הפורענות הראשונה, בשלמה במתאננים - בערה בהם אש השם, אבל איזו פורענות הייתה בעת שנסעו מהר השם כתינוק הכורח מבית הספר, והרי לא מצינו שנענשו על כך.

אבל לפי האמור - נבין הכול בס"ד. מעיקרא הייתה ראוייה פרשת 'ויהי בנסוע הארון' להיכתב בשעתה, בעת העמדת הדגלים, שכבר אז עמדו ישראל כצבאות השם, והושלם גילוי כבוד מלכותו עליהם.

אבל אם אכן הייתה נכתבת פרשה זו במקומה הראוי לה, הוי אומר שכבר אז, בעת העמדת הדגלים - נשלמה העמדתם כעם להשם, וממילא - מה שנסעו ומיהרו לברוח מהר ה', היה מצוי בחלק השני של התורה - והיה דבר זה נחשב כפריקת עול מלכותו - שהרי הם נתבעים להכיר במלכות השם ולירא מלפניו בכל מקום שהם, גם בעת אשר הם כבר לא חונים למרגלות ההר.

אבל זהו החסד שעשה עימם הקב"ה - שעקרה לפרשה זו ממקומה וכתבה כאן - להפסיק ולחצוץ בין הפורענות השנייה, שהיא המתאוננים - לשורשה וסיבתה - שסרו מעל השם. ולאחר שנכתבה כאן - נמצא שמה שנסעו מהר ה' שייך לחלק הראשון של התורה - ושוב לא נתבעו על כך, שהרי מעתה כביכול אין כאן חטא מצד בני ישראל, אלא החשיב להם הקב"ה כאילו החיסרון היה בגילוי כבוד מלכות השם עליהם - וזה מה שגרם לכך שסרו מעליו.

ובכך בעצם נתן להם פתחון-פה להמשיך להתקיים לפניו לאחר הטאיהם בהמשך, אשר כולם היו בבחינה זו של 'תינוק הבורח מבית הספר'; כל עוד שהיו תחת הנהגת השם ובצל השכינה, יראו ממנו, אבל מתי שפנו מעבר פניו להיכנס לארץ, פרקו עול מלכותו מעליו, כאותו התינוק הבורח למקום שאין מורא רבו עליו, כדי שיוכל לעשות מה שליבו חפץ.

ואם כך היו נשארים פני הדברים - שוב לא הייתה להם תקומה מלפניו, שהרי כל מטרת הגילוי הוא שילמדו לעבדו גם בעת שלא נגלה עליהם. וממילא אין שום טעם שיכנסו לארץ ישראל, שכל מהותה הוא לעבוד את השם בתוך דרך הטבע ומנהגו של עולם. אבל אחר שקבע ה' ברוב חסדו, שהיחס הוא כאילו החיסרון נעוץ בגילוי כבוד מלכותו עליהם, ממילא אין כאן משמעות של פריקת עול, ומעתה - יסוד כל החטאים הוא במה שכביכול לא נגלה עליהם בשלימות.

וכאן מבשרים לנו חז"ל דבר פלא - "רבן שמעון בן גמליאל אומר: עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה". וכתב רש"י שם: "לעתיד, שיהיו כל הפורעניות בטלין, ולא ידאגו לפורענות, ויצר הרע בטל". כל מקומה של פרשה זו כאן הוא בתורת עראי, לתת לנו אפשרות קיום בעת חטאינו לפניו. אבל לעתיד לבוא, בעת אשר ימול השם את לבכם של כל בית ישראל, אזי תשוב פרשה זו להיכתב במקומה הראוי לה, מפני שעצם מהותם של עם ישראל תעמוד הכן כנאמנים להשם ולמלכותו בכל נפשם ומאדם.

נאמנותם להשם לא תהיה כמציאות רופפה - התלויה בזמן ובמקום, אלא תיחקק כמציאות של קבע הטבועה בנפשותם, כמו שהובטחנו בנבואת הנצח (ירמיה לא, ל-לג) - הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֵם יְיָ וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה; לֹא כְבָרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת אֲבוֹתַי בְּיָמֵי הַחַזְקָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר הָמָּה הִפְרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאֶנְכִּי פָעַלְתִּי בָם נֹאֵם יְיָ; כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲחֵרֵי הַיָּמִים הָהֵם נֹאֵם יְיָ נִתְּנִי אֶת תּוֹרַתִּי בְּקֶרְפָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה וְהָיְתָה הֵם לְאֱלֹהִים וְהָיָה לִי לְעָם; וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר דַּעוּ אֶת יְיָ כִּי כֹלֵם יַדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוֹלָם נֹאֵם יְיָ כִּי אֶסְלַח לְעוֹנֵם וְלִחְטָאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד.

במלאת שנה להופעת הגיליון בס"ד, נבקש להודות לה' שהיה בעזרינו, ולהביע הכרת טובה לכל הקוראים שנהגו בטובת עין, וטרחו להעלות על הכתב את התרשומות מהדברים, אם בדברי ברכה ותוספת הארה, ואם בעצה נכונה להעמדת הדברים על דיוקם.

ברכת ידיר

מהרב אברהם ישראל פרידמן שליט"א - עורך גיליון 'פרשיית השבוע'

לכבוד ידידי משכבר הימים, רב תבונות אמן העט התורני הרב מאיר קצבורג שליט"א.

מקץ שנת עמל ויגיעה, שבוע אחר שבוע באורח בלתי-נלאה להביא מפרי עטך הברוך, הנני ראשית בהוקרת הטוב - אין טוב אלא תורה. הינך מגיש מידי שבוע מפרי ביכוריך הנהדרים, אשר הינם בבחינת "נשמתא דאורייתא", המביאים אור חדש לפרשה, ובשפה ברורה, בהירה, נאצלת ונעימה לקריאה. לעונג הם לי הדברים, אשר לא-פחות מעצם הדיבורים, חשוב מאוד סגנון הגשתם, ואתה עושה זאת בצורה יוצאת-דופן.

מקץ שנה הזו, אברכך מעומקא דליבא: "יצו ה' את הברכה באסמך ובכל משלח ידך" וימשיכו ליהנות רבים - בהם אני - לאורך.

ביקרא דאורייתא

ידיך מוקירך

אברהם ישראל פרידמן

עיה"ק צפת

ברכת אב

מאמאמו"ר שליט"א - אשר כל שלי - שלו הוא

'בני אם חכם לבך ישמח ליכי גם אני' (משלי כג, טו). 'בן חכם ישמח אב' (שם י, א)

שמחה גדולה וזכות מיוחדת זכינו להתענג מידי שבת בשבתו בגיליונות הנפלאים של בננו היקר הר"ר מאיר שליט"א המאלפינו כינה להבין ולהשכיל בפרשת השבוע ובענייני דיומא.

ומן שמיא קזכו ליה לרדת לעומק הדברים ולהעלות בחתו פנינים יקרים ומאמרים נפלאים להבין את עומק ענייני הפרשיות בשימת לב לרוח הדברים בתפיסה כוללת של המקראות.

ועתה במלאת שנה להופעת הגיליון הנפלא, לא נותר לנו אלא לברך, כשם שזכית להביא מביכורי תנוכתך בשנה זו, כך תזכה להביא בשנה הבאה, ותזכה להמשיך לשקוד על דלתות התורה ויפוצו מעיינותך חוצה מתוך שלווה ורוב נחת.

מאחל ומייחל בכל לב,

אביר